

FILOCALIA

**sau culegere din scrierile Sfinților Părinți
care arată cum se poate omul curăți,
lumiņa și desăvârși**

Volumul 6

**Din scrierile Sf. Simeon Noul Teolog
și Cuv. Nichita Stithatul**

EDIȚIE JUBILIARĂ

Traducere din grecește, introducere și note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVĂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE

DANIEL

PATRIARIHUL BISERICII ORTODOXE ROMĂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
BUCUREȘTI • 2017

Notă editorială

Acest volum, al VI-lea al *Filocaliei* românești, cuprinde câteva scrieri duhovnicești ale Sfântului Simeon Noul Teolog (*Capete teologice și practice; Capete morale; Cuvântări morale*), ale părintelui său duhovnicesc, Simeon Evlaviosul (*Capete morale*), și ale ucenicului său, Cuviosul Nichita Stithatul (*Capete despre fapte, despre fire și despre cunoștință; Vederea duhovnicească a raiului*).

Ca și Părinții filocalici anteriori și acești trei sfinți autori povățuiesc cu privire la curățirea de patimi, dobândirea virtuților și a nepătimirii, precum și la contemplarea nepătimașă a rațiunilor dumnezeiești. Convinși prin propria lor trăire ascetică de rolul deosebit pe care îl are Sfântul Duh în urcușul duhovnicesc al nevoitorului, Sfântul Simeon Noul Teolog și Cuviosul Nichita Stithatul vorbesc despre „vederea” lui Dumnezeu și despre lumina dumnezeiască mai mult decât Părinții anteriori, punând accentul pe simțire, conștiință și iubire. Ei nu teoretizează despre îndumnezeire, ci ne „înfățișează o hristologie practică”¹. Toți cei trei autori sunt convinși de prezența lui Dumnezeu în inima nevoitorului: „Așadar, crezând din tot sufletul și căindu-ne cu căldură, zămislim pe Cuvântul lui Dumnezeu în inimile noastre ca Fecioara, dacă avem sufletele noastre fecioare și curate”².

„Simțirea” sau „vederea” (contemplarea) lui Dumnezeu se ivește în om pe măsura curățirii de patimi. Această „simțire” sau „vedere” nu este însă aceeași la toți nevoitorii. Mai mult, cea experimentată în viața pământească este diferită de cea din viața viitoare. Cu cât crește curăția sufletului, cu atât sporește lumina, cu

1. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, n. 266, p. 154.

2. Sf. Simeon Noul Teolog, „Întâia cuvântare morală”, p. 180.

cât se adâncește pocăința, cu atât crește bucuria pe care o resimte nevoitorul. Simeon Evlaviosul afirmă, cu trei secole înainte de disputa isihastă, că „lumina dumnezeiască se ivește în suflet prin permanentizarea gândului la Dumnezeu”³.

În rătăcirile lumii contemporane sunt negate uneori chiar și cele „văzute” ale credinței, nu doar cele „nevăzute”. Cu toate acestea, cele „nevăzute”, despre care cei trei sfinți autori dau mărturie, pot fi văzute limpede de cei ce se nevoiesc pe calea sfințeniei. Nenumărați sfinți de la ei încoace, mulți contemporani cu noi, au mărturisit această „vedere” a celor nevăzute și, mai ales, au vădit-o prin faptele lor de iubire și prin chipurile lor pline de lumină: „acolo unde este păzirea întocmai a poruncilor, acolo este arătarea Mântuitorului, și după arătare se ivește în noi și desăvârșita iubire”⁴. Însuși traducătorul acestor scrieri, vrednicul de pomenire Preotul Profesor Dumitru Stăniloae, a vădit pe chipul său luminos această înaltă vedere.

Mesajul ziditor de suflet desprins din paginile acestui volum se adresează nouă, tuturor, pentru că toți suntem chemați la îndumnezeire, la vederea lui Dumnezeu, acum și aici „în ghicitură”, dar în veacul ce va să fie, deplin. Depinde de noi ca, prin curățire de patimi, credință, nădejde și iubire, să ne deschidem ochii inimii pentru a-L putea vedea.

Sperăm ca publicarea acestui volum al *Filocaliei* într-o nouă ediție, revizuită, și găzduită de colecția „Scrieri – Traduceri de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae” să constituie o bucurie și o lectură folositoare de suflet pentru toți cititorii iubitori de adevăr mântuitor și de viață duhovnicească.

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

3. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, n. 236, p. 121.

4. Sf. Simeon Noul Teolog, „A cincea cuvântare morală”, p. 213.

Viața, opera și învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog

Sfântul Simeon Noul Teolog a avut și are o mare influență asupra spiritualității ortodoxe și mai ales asupra monahismului. Când Irénée Hausherr publica, în 1928, pentru prima dată, în textul original, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog* scrisă de ucenicul lui, Nichita Stithatul¹, un vizitator al Muntelui Athos spunea că nu există acolo autor mai citit ca acest sfânt și că monahii îl copiază tot așa de mult ca și în trecut². Scrierile lui se bucuraseră de prețuirea lui Grigorie Sinaitul, care a avut o mare însemnătate în precizarea spiritualității isihaste în Sfântul Munte. Acela recomandase monahilor: „Citește mai ales scrierile despre liniște și singurătate ale lui Scărarul, ale Sfântului Isaac, ale Sfântului Maxim, cele ale Noului Teolog, ale ucenicului său Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul și cele care sunt în același duh. Pe celelalte lasă-le deoparte deocamdată, nu pentru că trebuie respinse, ci pentru că nu sunt folositoare acestui scop și abat duhul de la rugăciune”³.

1. *Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022)*, par Nicéas Stethatos, în *Orientalia Christiana Periodica*, vol. XII, nr. 45, 1928, p. 1-239.

2. *Vie de Syméon...*, Introducere, p. XI.

3. PG, 150, 1324 D.

Sfântul Simeon a fost unul dintre cei mai iubiți autori în spiritualitatea și teologia rusă, iar monahismul românesc a avut opera lui la îndemână în numeroase manuscrise, care datează în traduceri de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Un apreciabil număr de astfel de manuscrise se găsesc în Biblioteca Academiei Române și în diferite mănăstiri din Moldova.

Un manuscris, cuprinzând opera Sfântului Simeon în două volume și datat de la 1804, se află în biblioteca Sfântului Sinod din București, sub cota 11. El a aparținut Mănăstirii Căldărușani, de unde a trecut în biblioteca Internatului teologic din București sub cota 28, apoi în biblioteca Institutului teologic din București sub nr. 2251-2252. Opera Sfântului Simeon din acest manuscris cuprinde 104 *Cuvinte*⁴. Traducerea este făcută la 1802 de Isaac Dascălușul, ucenic al lui Paisie Velicicovschi^{*}; cuprinsul lui coincide cu manuscrisul din biblioteca Mănăstirii Neamț, care cuprinde opera Sfântului Simeon în trei volume sub nr. 60, 59 și 57⁵. Traducerea pare să fie făcută în parte după ediția în neogreacă a operei Sfântului Simeon, tipărită în 1790 la Veneția de Dionisie Zagoraios, dar nu numai după ea. Observăm că nu are *Imnele*, cuprinse în ediția lui Zagoraios ca partea a doua, apoi că ordinea *Cuvintelor* este alta decât în Zagoraios, în sfârșit, că în ediția lui

4. E descris de Pr. Dumitru Fecioru, în „Catalogul manuscriselor din Biblioteca Patriarhiei Române”, *Studii Teologice*, XII (1960), nr. 1-2, p. 93-122.

* A fost canonizat Sfânt de către B.O.R. în anul 1992 (*n. red.*).

5. Pr. D. Fecioru, *Manuscrisele din Biblioteca Mănăstirii Neamț*, în manuscris.

Zagoraios sunt numai 92 de *Cuvinte*, afară de *Imne*. Dar manuscrisul de la biblioteca Sfântului Sinod are, la începutul lui, ca și în ediția lui Zagoraios, aprecierile Sfântului Grigorie Palama, ale patriarhului Filotei al Constantinopolului și ale mitropolitului Meletie al Atenei despre Sfântul Simeon, apoi *Viața Sfântului Simeon*, alcătuită de Nichita Stithatul, și un *Cuvânt* introductiv despre opera Sfântului Simeon, tot al lui Nichita Stithatul. O altă deosebire este faptul că în ediția Zagoraios lipsește „Cuvântul despre cele trei chipuri ale luării-aminte și ale rugăciunii”, pe care-l cuprinde manuscrisul românesc (cum este „Cuvântul 101”). Apoi, în ediția Zagoraios, după cele 92 de *Cuvinte* sunt adăugate 181 de *Capete practice și teologice* ale Sfântului Simeon Noul Teolog și, după ele, 40 de *Capete* ale lui Simeon Evlaviosul, pe când în manuscrisul românesc, după cele 104 *Cuvinte*, urmează tot 181 de *Capete lucrătoare și de Dumnezeu trăitoare* și 40 de *Capete ale lui Simeon Evlaviosul*, dar se mai adaugă un număr de 38 „alte *Capete* care în cărțile după care s-au tălmăcit *Cuvintele și Capetele Sfântului Simeon nu s-au aflat, care s-au tălmăcit din cea slavonească*”.

Deci se pare că traducerea din acest manuscris românesc a fost făcută după mai multe manuscrise. Dacă traducerea nu s-a făcut după ediția Zagoraios, sau nu s-a folosit și ea – ceea ce pare probabil –, s-a făcut înainte de apariția ediției Zagoraios. O chestiune de studiat ar fi dacă toate manuscrisele românești se reduc la aceeași traducere. Dar aceste probleme depășesc preocuparea noastră actuală; ea are importanță pentru istoria traducerilor patristice în românește și pentru istoria limbii române.

CUPRINS

Notă editorială	5
-----------------------	---

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Viața, opera și învățătura Sfântului Simeon Noul Teolog	9
--	---

Cele 225 de capete teologice și practice

Ale celui între Sfinți Părintelui nostru Simeon Noul Teolog, egumenul mănăstirii „Sfântul Mamas” din Xirokerkos, una sută capete făptuitoare și de Dumnezeu cuvântătoare (practice și teologice)	21
Ale aceluiași, 25 de alte capete ale cunoștinței și ale cuvântării de Dumnezeu (gnostice și teologice).....	60
Ale aceluiași, una sută capete de Dumnezeu cuvântătoare și făptuitoare (teologice și practice)	72

Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul

Capetele morale	114
Cap aparte	135

Cuvântări morale

Întâia cuvântare morală a Sfântului Simeon Noul Teolog

1. Puțină învățătură despre fire, privind creația lumii și zidirea lui Adam	139
2. Despre căderea și alungarea lui Adam din rai	144
3. Despre întruparea Cuvântului și în ce chip S-a întrupat El pentru noi	150
4. Cum va fi reînnoită toată zidirea și cum se va face „ceruri noi și pământ nou”, cum zice dumnezeiescul apostol	156
5. Care va fi strălucirea de pe urmă a zidirii.....	159
6. Cum se unesc cu Hristos și Dumnezeu toți sfinții	166
7. Cum trebuie să se plinească lumea de Sus și ce este ea și în ce chip se va plini	172
8. Dacă nu se vor naște toți cei mai înainte rânduși din neam în neam până la ziua de apoi și nu vor ajunge la plinire, nici lumea de Sus nu se va plini.....	173
9. La cuvântul Evangheliei: „Asemănatu-s-a Împărăția cerurilor” (Matei 22, 1-14); și care este nunta cea de taină a lui Dumnezeu.....	176

10. Toți sfinții zămislesc în ei pe Cuvântul
lui Dumnezeu în chip apropiat Născătoarei
de Dumnezeu și Îl nasc pe El și El se naște
în ei și ei se nasc din El.
În ce fel sunt fii și frați și mame Lui 178
11. La cuvântul Evangheliei: „Și a trimis
pe slujitorii săi să cheme pe cei invitați
la nuntă și nu au voit să vină”
(Matei 22, 3-14) 185
12. Nu trebuie ca cineva din cei nedepriși
să cerceteze tainele ascunse ale
Împărăției cerurilor, înainte de lucrarea
poruncilor și de înaintarea în virtuți și
de desăvârșire; și că la a doua venire
a Domnului toți sfinții se vor cunoaște
unii pe alții..... 187
– Credință și fapte 188
– Închipuirile deșarte
ale celor nedesăvârșiți 194
– Cunoștința întreolaltă a sfinților 198
– Pilda celui închis 201
– Îndemn 206

A cincea cuvântare morală

- Despre cei ce socotesc că au în ei pe Sfântul Duh
în chip neștiut, fără să simtă deloc lucrarea Lui;
și despre cei ce zic că nu poate cineva dintre
oameni să vadă în viața de aici slava Lui;
și dovedire prin citate despre aceasta 208

– Realitatea întrupării	209
– Prezența Duhului	211
– Condiția vederii lui Dumnezeu	212
– Învățătura și pilda Sfântului apostol Pavel	213
– Cunoștința proorocilor și a apostolilor	216
– Întâietatea vederii	217
– Înțeles și înfățișare.....	222
– Prezența Duhului	224
– Îndemn	226

CUVIOSUL NICHITA STITHATUL

Viața și scrierile

Cuviosului Nichita Stithatul	231
------------------------------------	-----

Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință

Suta întâi a capetelor despre făptuire	238
Suta a doua a capetelor naturale, despre curățirea minții	290
Suta a treia a capetelor despre cunoștință, despre iubire și despre desăvârșirea vieții	345

Vederea duhovnicească a raiului

I. În câte feluri ni se arată raiul sensibil după o tâlcuire evlavioasă?	409
---	-----

- II. În câte feluri se poate tâlcui, în cuvinte ale înțelegerii duhovnicești, raiul cunoscut de minte (inteligibil) și care sunt plantele din el? 415
- III. Care sunt roadele celor două feluri de pomi ai raiului cunoscut cu mintea (inteligibil)? 416
- IV. Trecerea de la această explicație la o alta 420
- V. Alt înțeles mai înalt al poruncii lui Dumnezeu către Adam 421
- VI. Alt înțeles preaințelept și înalt al raiului cunoscut cu mintea. Care e poarta prin care se intră în el și care cea prin care se iese? Și care sunt pomii dumnezeiești din el? 423
- VII. Care este lucrarea și păzirea raiului cunoscut cu mintea și ce bunătăți aduce împărtășirea de roadele lui, celor ce lucrează în el în diferite feluri? 425
- VIII. În ce înțeles a amintit cuvântul de două porți și nu de mai multe în acest rai; de două porți învârtindu-se ca niște heruvimi, și care e lucrarea deosebită a fiecăreia din ele? 435